

NAJBARDZIEJ MALOWNICZY, NAJBOGATSZY PRZYRODNICZO, NAJPIĘKNIEJSZY KRAJOBRAZOWO, NAJWIĘKSZE BOGACTWO - WODY LECZNICZE, CZYLI KLUCZOWE „NAJ” POPRADZKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO

THE MOST PICTURESQUE, THE RICHEST IN NATURAL RESOURCES, THE MOST
BEAUTIFUL IN TERMS OF LANDSCAPE, AND BOASTING THE GREATEST TREASURE -
ITS CURATIVE WATERS - IN SHORT, THE „BEST” OF THE POPRAD LANDSCAPE PARK

Edyta Sermet Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków
Grażyna Ślusarczyk „Poltegor-Instytut” Instytut Górnictwa Odkrywkowego, Wrocław

DOI:10.5604/01.3001.0055.7650

Streszczenie

Przybliżono obszar Popradzkiego Parku Krajobrazowego - terenu o niezwyklej walorach przyrodniczych, historycznych oraz i krajobrazowych.

Słowa kluczowe: *Popradzki Park Krajobrazowy, walory, osobliwości*

Summary

The Poprad Landscape Park—an area of exceptional natural, historical, and scenic value - was presented.

Keywords: *Poprad Landscape Park, attractions and points of interest*

W nadchodzącym 2027 roku minie czterdzieści lat od utworzenia Popradzkiego Parku Krajobrazowego (PPK). Przybliżmy więc postać Jubilata...

Kilka słów o historii utworzenia parku

Zainteresowanie działaniami ochronnymi flory i fauny Beskidu Sądeckiego sięgają drugiej połowy XIX wieku. W początkach dwudziestego stulecia (w 1906 r.) powstał na terenie pasma Jaworzyny Krynickiej pierwszy prywatny rezerwat przyrody w Barnowcu. Założył go właściciel dużej części Beskidu Sądeckiego hrabia Adam Stadnicki, leśnik i wielki miłośnik przyrody, celem ochrony pierwotnych lasów bukowo-jodłowych (puszczy karpackiej). Kolejny - rezerwat Baniska (nazywany również „Dziewiczym lasem”), został utworzony po dziesięciu latach, w 1916 r., również w dobrach Stadnickiego położonych w paśmie Radziejowej. Ale wróćmy do samego parku...

Popradzki Park Krajobrazowy powstawał dzięki zachowaniu w tej części Beskidów zarówno bogatych zasobów kultury materialnej, walorów przyrodniczych i krajobrazowych. Utworzenie Parku było możliwe dzięki wcześniejszym zabiegom ochronnym i organizacyjnym, których źródła sięgają jeszcze czasów przedwojennych, kiedy to w 1922 roku powstała pierwsza w niepodległej Polsce ustawa uzdrowiskowa, sankcjonująca ochronę jednego z podstawowych bogactw tej ziemi - wód mineralnych. W latach trzydziestych szeroką działalność rozwinął Związek Ziem Górskich, który postulował podjęcie działań na rzecz tzw. „zalesień ochronnych” i zadrzewiania nieużytków, a także ochrony wód Popradu (to we współpracy ze stroną, wówczas, czechosłowacką).

Pierwsze wzmianki na temat szczególnej ochrony przyrody i krajobrazu doliny Popradu pojawiły się w latach 60. XX wieku. W tym okresie pracownik Politechniki Krakowskiej - profesor Zygmunt Novak - zainicjował

tworzenie parków krajobrazowych. W ciągu dziesięciu lat (1964-1974) opracowano koncepcję ochrony krajobrazu w Polsce. Jej twórcą była Państwowa Rada Ochrony Przyrody, współdziałająca z wojewódzkimi konserwatorami przyrody i wojewódzkimi komitetami ochrony przyrody. Projekt ten przewidywał tworzenie i wyznaczanie dwóch form ochrony przyrody:

- parków krajobrazowych oraz,
- obszarów chronionego krajobrazu.

Dzięki tym działaniom pierwsze parki krajobrazowe powstały już w drugiej połowie lat siedemdziesiątych dwudziestego wieku (Suwalski i Wigierski PK w 1976 r., Mazurski PK w 1977 r., oraz Nadmorski i Załęczański Park Krajobrazowy w 1978 r.). Oficjalnie Popradzki Park Krajobrazowy utworzono w 1987 roku uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Nowym Sączu, a w 2008 r. praktycznie pokrywając się w obszarze PPK ostoję popradzką (obszar Natura 2000).

Popradzki Park Krajobrazowy w liczbach

PPK to:

- jeden z najstarszych, wśród ponad 120, parków krajobrazowych w Polsce,
- utworzony jako drugi park krajobrazowy w Karpatach (pierwszy był Żywiecki),
- największy pod względem powierzchni w Małopolsce (9 w kraju); obszar wraz z otuliną to około 785 km² (78481,81 ha),
- w jego obrębie utworzone 17 rezerwatów przyrody (13 w granicach PPK, 4 w otulinie), około

130 pomników przyrody, 4 użytki ekologiczne,

- zewidencjonowane ok. 1000 gatunków roślin kwiatowych, ponad 160 gatunków ptaków, 65 motyli, kilkadziesiąt ssaków
- 20% zasobów wód mineralnych kraju (zewidencjonowano ponad 100 źródeł),
- najwyższa góra w granicach parku - Radziejowa 1 262m n.p.m.,
- największa i najwydajniejsza w Polsce mofeta im. prof. H. Świdzińskiego (szacowana wydajność to ok. 10 m³ gazu na minutę, na powierzchni ok. 25 m²),
- ponad 70% powierzchni zajęta przez lasy,
- ok. 8 km malowniczy przełom Popradu,
- 82 pradziejowe punkty osadnicze.

Położenie parku

Granice Popradzkiego Parku Krajobrazowego wraz z jego otuliną otaczają obszar o powierzchni niemal siedmiuset dziewięćdziesięciu kilometrów kwadratowych. Generalnie rozciąga się on od Krynicy i Tylicza na wschodzie po Krościenko i Łącko na zachodzie, oraz od Starego Sącza na północy po granicę ze Słowacją na południu (Fig. 1). Jest to teren o charakterystycznym górskim, inwersyjnym w stosunku do budowy geologicznej charakterze (tzn. strefy wierzchołków rozwinięte są w obrębie synklin wypełnionych piaskowcami magurskimi), obejmujący cztery jednostki geomorfologiczne Beskid Sądecki, Pogórze Starosądeckie, Pogórze Nawojowskie i Kotlina Sądecka.

Sam park niemal całkowicie pokrywa się z granicami Beskidu Sądeckiego, obejmując pasmo górskie Radziejowej

Popradzki Park Krajobrazowy

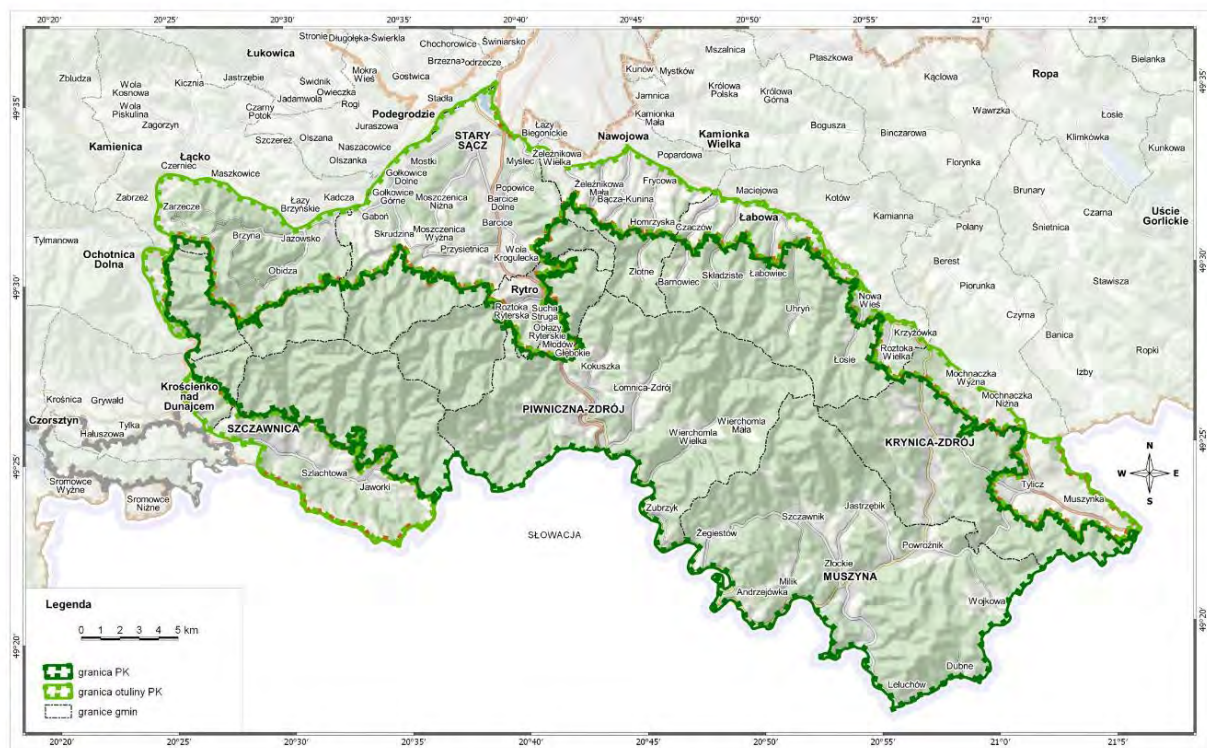

Fig. 1. Lokalizacja Popradzkiego Parku Krajobrazowego (źródło: <https://zpkwm.pl/park/popradzki-park-krajobrazowy/>)

Fig. 1. Location of the Poprad Landscape Park

Fig. 2. Diabelski Kamień (fot. Archiwum ZPKWM)
Fig. 2. Devil's Stone

i Jaworzyny Krynickiej razem z położoną pomiędzy nimi przełomową doliną Popradu, a także pasmem (górami) Leluchowskim nazywanymi też grupą Zimnego i Dubnego.

Wierzchowina pasma Radziejowej to osiowe partie rozległej synkliny (Radziejowej) o wąskich grzbietach, z kulminacjami o charakterze ostańcowym. Pasma posiada charakter szerokiego, rozłożystego wału, od południa i północy rozcinanego poprzecznie gęstą siecią dolin v-kształtnych, ze stromymi zboczami i wąskim dnem. Doliny osiągają głębokości do około 500 – 600 m.

Pasma Jaworzyny Krynickiej związane jest z północnym skrzydłem synkliny Runek-Łabowska Hala-Pisana Hala. Przebiegiem dowiązuje do beskidzkiego poziomu zrównań, powyżej którego obserwuje się szereg kulminacji o charakterze ostańcowym. Erozja rzeczna, warunkowana budową geologiczną, spowodowała asymetrię pasma tzn., jego skłony północne są strome, zaś południowe bardziej poлогіe.

Grupa Zimnego i Dubnego, została założona w synklinie, podobnie jak w poprzednich pasmach, również wypełnionej piaskowcami magurskimi. Masyw ma charakter rozrogu, w obrębie którego grzbiety rozchodzą się promieniście z najwyższego wzniesienia (kulminacji Zimnego 918 m npm).

Kluczowym czynnikiem morfotwórczym w Beskidzie Sądeckim jest ekspansja dolin rzecznych i rozbudowujących się lejów źródłanych, co prowadzi do dość intensywnych ruchów masowych, kształtujących zbocza dolin i stoków górskich, a także rozdzielania i obniżania wierzchowin i grzbiętów bocznych pasm górskich. Efektem tego typu procesów w połączeniu z silnym, neotektonicznym dźwiganie Beskidu Sądeckiego jest powstanie przełomowych, antecendentnych dolin Dunajca i Popradu.

W krajobraz parku wpisane są zarysy - dziś już często nieaktywnych - form osuwiskowych. Te najbardziej przykuwające wzrok znajdują się w okolicach Zadnich Gór oraz Wierchu nad Kamieniem. Towarzyszą im niebanalne, rozbudzające wyobraźnię, tłumaczone legendami ich powstanie, różnorodne formy skałkowe, z których najpopularniejsze to Diabelski Kamień pod Jaworzyną Krynicką – Fig. 2 - (mający kształt dużego grzyba i wysokość ok. 5 m; przekaz podaje, że to kamień upuszczony przez diabła, który niósł go, by zniszczyć krynickie źródło), Diabelskie Skały koło Hali Łabowskiej, czy skałki w okolicach Wierchu nad Kamieniem (tzw. Czarci Kamień) i Skamieniała Córa (15 m skała w kształcie ludzkiej postaci). Legenda głosi, że to skamieniała, przeklęta przez chorą matkę dziewczyna, która zamiast opieki nad staruszką wybrała bał. Wszystkie zbudowane z odpornych na erozję piaskowców magurskich.

Z osuwiskami związane są także stawy osuwiskowe (zastoiskowe) z występującą tam roślinnością niskotorfowiskową (np. staw Czarna Młaka k. Powroźnik) oraz jaskinie, które z uwagi na sposób powstania charakteryzują się wąskimi, krętymi korytarzami o raczej niewielkiej długości. Najciekawsze, choć formalnie nieudostępnione i bardzo niebezpieczne do zwiedzania są: Jaskinia Żłotniańska, Jaskinia Niedźwiedzia, Wietrzne Dziury czy Jaskinia Roztoczańska.

Budowa geologiczna

Z geologicznego punktu widzenia Popradzki Park Krajobrazowy znajduje się w Karpatach zewnętrznych, w obszarze największej i najbardziej wysuniętej na południe jednostki - płaszczowiny magurskiej, zbudowanej ze skał fliszowych wieku górnokredowo - paleoceńskiego.

Płaszczowina składa się z czterech podjednostek tektoniczno – facjalnych: krynickiej, sądeckiej (bystrzyckiej), gorlickiej (raczańskiej) oraz Siar. W granicach Beskidu Sądeckiego występują dwie spośród wyżej wymienionych, tj. krynicka i sądecka, rozdzielone podłużną dyslokacją krynicką.

Miąszość osadów fliszowych płaszczowiny magurskiej osiąga od 2 km w jej części północnej (w strefie Siar) do 3,5 km w części południowej (w strefie krynickiej). Całość, na skutek ruchów tektonicznych (alpejskich ruchów górotwórczych), została wypiętrzona, odkuta od podłoża, przesunięta i sfałdowana. W efekcie czego powstała charakterystyczna dla Karpat budowa płaszczowinowa. Płaszczowina magurska od południa ograniczona jest podłużnym uskokiem przesuwczym, biegnącym wzdłuż północnej krawędzi pienińskiego pasa skałkowego. Jej granicę północną wyznacza czoło nasunięcia magurskiego.

Osady fliszowe to naprzemianległe grube kompleksy piaskowców, łupków, zlepieńców i mułowców. Zróznicowany charakter rozwoju tektonicznego spowodował, że twarde i wytrzymałe na niszczenie piaskowce odwzorowują się

w rzeźbie jako wyniosłe, strome grzbiety – antykliny- pasm Beskidów (tu pasm Radziejowej, Jaworzyny Krynickiej oraz Zimnego i Dubnego), natomiast w rozległych dolinach – synklinach -częściej występują mniej odporne warstwy piaskowcowo-mułcowe. Całość pocięta jest przez uskoki poprzeczne, stanowiące o blokowo-fałdowym stylu tektonicznym podjednostek krynickiej i sądeckiej.

Popradzki Park Krajobrazowy leży na terenie dorzeczy Dunajca, Popradu i Kamienicy Nawojowskiej. Dopływy tych rzek pokrywają gęstą siecią cały obszar Parku.

Cechą wyróżniającą, są występujące tu licznie mofety i młaki, a przede wszystkim źródła mineralne, które wyprowadzają wody słodkie, akratepegi i wody mineralne. Niektóre z nich mają cechy wód swoistych (specyficznych).

Skąd te atrakcje?...

Kluczowymi czynnikami, które zdecydowały o obecności wód mineralnych, rozmieszczeniu i zróżnicowaniu właściwości gleb oraz związanym z nimi rozwoju przyrody, gospodarki, sadownictwa/rolnictwa, terenach do pieszych wędrówek z możliwością podziwiania rozległych panoram, urokliwych dolinek i piękna przyrody Beskidu Sądeckiego są właśnie budowa geologiczna i procesy ją kształtujące oraz warunki klimatyczne.

Wody mineralne

Bezsprzecznie wody mineralne to jedno z największych naturalnych bogactw PPK. Jak już wspomniano to zróżnicowana i skomplikowana budowa geologiczna płaszczowiny magurskiej spowodowała, że na obszarze Popradzkiego Parku Krajobrazowego występuje duża ilość samowypływów wód podziemnych, źródeł, wysięków czy młak. Są to wody klasyfikowane jako mineralne, lecznicze, wody o właściwościach leczniczych, wody swoiste, jak również współwystępujące z nimi „zwykłe” wody podziemne. O ich chemizmie, stopniu mineralizacji, składzie izotopowym i jonowym w głównej mierze decyduje głębokość występowania i pozycja geologiczna utworów wodonośnych.

Na terenie PPK dominują szczawy i podrzędnie wody siarczkowe. Szczawy, związane ze strefami zaburzeń tektonicznych występują głównie w południowej części parku, na prawym brzegu Popradu od Głębokiego (rejon Piwnicznej) po Muszynę, a także w rejonie Krynicy i Tylicza. W części południowo-zachodniej jedynie w okolicy Krościenka nad Dunajcem i Szczawnicy. Swoją obecność manifestują np. występowaniem wokół źródeł martwicy orchowo – wapiennej, albo wyciekami żelazistymi, tzw. „rudawką” czyli czerwono-brunatnym osadem wodorotlenków żelaza (o charakterze ochry) z licznymi minerałami kwarcu, illitu, kalcytu, chlorytu oraz wydobywającym się ze źródła dwutlenkiem węgla (nieustannymi bąblami). Szczawy są wodami wodorowęglanowo-chlorkowo-sodowymi, wapniowymi, wapniowo-magnezowymi, jodkowymi, bromkowymi, żelazistymi itp.

Źródła wód siarczkowych stwierdzono w Barcicach, Rytrze, Łomnicy i Wierchomli. Są to wody typu $\text{HCO}_3\text{-SO}_4\text{-Ca-Mg+H}_2\text{S}$ (Anna); $\text{HCO}_3\text{-Ca-Mg+H}_2\text{S}$ (Tadeusz), $\text{HCO}_3\text{-Ca-Na+H}_2\text{S}$ (Katarzyna) i $\text{HCO}_3\text{-Ca-Na-Mg+H}_2\text{S}$ (Rogaś). Cechuje je specyficzny zapach siarkowodoru i tworzony

przez kolonie bakterii biały, purpurowy lub fioletowy osad (kolor zależny jest od koncentracji siarkowodoru w wodzie i nasłonecznienia). Te zlokalizowane na terenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego nie są wykorzystywane gospodarczo z uwagi na małą wydajność.

Występowanie źródeł, nienaturalnego zabarwienia, „bulgotanie” wody, charakterystyczny zapach niejednokrotnie tłumaczony był różnymi legendami, przekazami, mitami np. źródła szczaw w Piwnicznej, Muszynie i Krynicy tłumaczone są legendami o uwięzionych głęboko pod ziemią demonach lub czarownicach. Jedną z głównych bohaterek legend jest św. Kinga, której nazwę nosi źródło szczawy w Głębokiem (k. Piwnicznej, Fig. 3). Według legendy św. Kinga zmęczona podejściem zwanym Golgotą pod Polaną Tyłowską, uderzyła stopą w kamień, spod którego wytrysnęła woda. Ponoć na kamieniu do dziś widoczny jest ślad jej stopy. Kiedy woda w źródle zanikała, tłumaczono to grzesznym postępowaniem mieszkańców i potrzebą spowiedzi. Skropienie źródła wodą święconą i modlitwa do św. Kingi o przywrócenie wody zawsze skutkowałą...

Fig. 3. Źródło św. Kingi (fot. Archiwum ZPKWM)

Fig. 3. St. Kinga's Spring water

Ze względu na ilość źródeł, różnorodność typów wody, ich zasobność itd., obszar występowania wód mineralnych i leczniczych na terenie PPK określany jest mianem największego w Polsce „zagłębia rozlewniczego naturalnych wód mineralnych, leczniczych i źródłanych”, „popradzkim zagłębiem balneologicznym”, czy „zagłębiem wód mineralnych”. To wody mineralne i lecznicze stanowiły podstawę powstania i rozwoju uzdrowisk na przełomie XVIII i XIX wieku. Tutejsze szczawy i wody siarczkowe, peloidy (utwory powstałe w naturalnych procesach geologicznych w formie rozproszonej, które po połączeniu z wodą tworzą błoto) oraz gazy (naturalny CO_2) znalazły bardzo szerokie zastosowanie w balneoterapii do kąpieli, okładów, krenoterapii (kuracji pitnej), czy terapii „suchym gazem”.

Dwutlenek węgla to nie tylko atrakcja w postaci „bełkotek” (bąbelków syczącej wody wydobywającej się z mofet), czy „dychawek” (dźwięki – syki, dudnienia - słyszalne przy

wydobywającym się gazie), to również niebezpieczeństwo dla małych stworzeń, a nawet owcy, wcześniej problem dla ludności „bo w studniach była gazowana woda” nienadająca się do użytkowania, bo w piwnicach pojawiał się gaz przez co gniły gromadzone w nich owoce i warzywa. A najbardziej spektakularnym był wybuch, do którego doszło w czasie odwiertu źródła Zuber II. Nagromadzenie CO₂ było tak duże, że gaz ten wydostał się wówczas na powierzchnię pod ciśnieniem 80 atmosfer.

Gleby

O rozmieszczeniu i zróżnicowaniu właściwości gleb, ich rodzaju i sposobie użytkowania zdecydowały przede wszystkim typ skały macierzystej (litologia) oraz rzeźba terenu. Klimat i szata roślinna to czynniki znaczące, ale dopiero w wyższych partiach tych gór. Cechą charakterystyczną dla Beskidu Sądeckiego jest strefowość rozmieszczenia gleb, objawiająca się szachownicą pól i lasów. Występują one na glebach powstałych z magurskich piaskowców marglistych lub wapiennych, łupków, łupków ilastych oraz margli, stanowiących podwaliną dla tworzenia się zwietrzelin gliniasto-ilastych i piaszczysto-gliniastych, słabo- oraz

silnie szkieletowych. Są to gleby litogeniczne, brunatne. W dolinach rzecznych i u podnóży stoków pojawiają się gleby napływowe (deluwialne i mady rzeczne). Zróżnicowanie gleb jest czynnikiem determinującym pojawianie się i zróżnicowanie roślinności w granicach PPK (np. tej najbardziej charakterystycznej dla omawianego obszaru – buczyny karpackiej, w której skład oprócz dominującego buka, wchodzi takie gatunki jak jodła, świerk pospolity, modrzew europejski, klon jawor, brzoza brodawkowata, olcha szara czy jesion wyniosły.

W partiach dolinnych dominują pola uprawne i łąki, a obok nich występują spore połacie lasów mieszanych z udziałem lipy, graba, buka i brzozy. Na obrzeżach potoków, nad Popradem i Dunajcem, występują łągi olszowe oraz zarośla szuwarowe z mozgą trzcinową, manną fałdowaną, skrzypem bagiennym oraz trzciną pospolitą.

Osobliwości przyrody PPK

Przyrodę Popradzkiego Parku Krajobrazowego cechuje znaczna różnorodność i wielobarwność. Spowodowana jest ona w dużej mierze przez zróżnicowanie rodzaju podłoża, wysokości, ekspozycji terenu, temperatury i wilgotności.

Koźlarz czerwony

Salamandra plamista

Orzeł przedni

Sójka zwyczajna i orzesznica leszczynowa

Fig. 4. „Mieszkańcy” Popradzkiego Parku Krajobrazowego (fot. Archiwum ZPKWM)

Fig. 4. “The Inhabitants” of the Poprad Landscape Park

W Parku obserwuje się wyraźnie piętrowy układ roślinności. Jest to:

- pogórze (do wysokości ok 500 m npm),
- regiel dolny (do 1100 m npm),
- regiel górny (powyżej 1100 m npm).

Pogórze to obszar występowania pól uprawnych i łąk, lasów mieszanych (z lipą, grabem, bukiem i brzozą), a w dolinach potoków, nad Popradem i Dunajcem łągów olszowych i zarośli szuwarowych z mozgą trzcinową, manną fałdowaną, skrzypem bagiennym oraz trziną pospolitą.

Regiel dolny to królestwo lasu - z niekwestionowaną liderką, najbardziej popularną w tym rejonie buczyną karpacką. Zwarte lasy bukowe i bukowo-jodłowe są trwałym typem ekosystemu leśnego, w których poza dominującym bukiem i jodłą możemy znaleźć świerk, modrzew, klon, brzozę, olchę. W granicach tego piętra prócz lasów występują śródleśne łąki (w tym rajgrasowe i mietlikowo-mietlicowe) oraz pastwiska. Spośród roślin chronionych występują tu dziewięsił oraz liczne gatunki storczyków, natomiast u podnóża drzewostanu można spotkać zawilca gajowego, pierwiosnka lekarskiego, maliny i poziomki.

Regiel górny, jest raczej mało zróżnicowany, to przede wszystkim bór świerkowy z borówczyskami i osobliwościami przyrodniczymi takimi jak alpejski, ciepłolubny kuklik górski, czy pięciornik złoty, głóg wielkoowocowy i endemiczny pierwiosnek omączony.

Obszerny i zróżnicowany obszar parku to doskonały zakątek dla licznie reprezentowanego tu świata zwierząt (Fig. 4). Wśród jego mieszkańców znajdziemy ssaki: sarny, jelenie, dziki, wilki, lisy, kuny i tchórze, rysie i żbiki, borsuka, gronostaja czy łasicę, wiele gryzoni (np. bobra, karczownika, wydrę), liczne gatunki ptaków, a wśród nich głuszca, jarząbka puchacza, puszczyka uralskiego, płochacza halnego, orlika krzykliwego i królującego w powietrzu orla przedniego, bociana czarnego i „naszego” dzięcioła czarnego. Dopełnieniem są płazy i gady, a wśród nich żabę trawną, ropuchę szarą, zaskrońca, żmiję zygzakowatą i osobliwość węża Eskulapa, ogrom jaszczurek, płazów ogoniastych i beznogich (np. salamandrę plamistą, traszkę, kumaka górskiego i in.).

Rozległe łąki stanowią siedlisko dla kilkudziesięciu gatunków motyli i innych owadów. Mieszkanką parku jest również jeden z najpiękniejszych polskich chrząszczy – nadobnica alpejska.

W tym bogatym świecie zwierząt i roślin stwierdzono co najmniej 21 gatunków ryb i minogów oraz liczne grupy mszaków, glonów, grzybów i porostów.

W celu zachowania, tych niekwestionowanych atrakcji w granicach parku utworzono, w różnych okresach czasu, inne formy ochrony przyrody. Są to rezerваты przyrody, pomniki przyrody (w tym nieożywionej), użytki ekologiczne oraz obszary Natura 2000.

Na terenie Popradzkiego Parku Krajobrazowego utworzono liczne pomniki przyrody nieożywionej, obejmujące unikalne formy skalne, wychodnie, jaskinie oraz źródła mineralne (szczawy).

Zabytki kultury polskiej i lemkowskiej

Beskidzkie „naj” to również spuścizna pozostawiona m.in. na obszarze parku przez zamieszkującą te tereny ludność, w tym pasterzy i górali. Początki pasterstwa (XIII–XVI w.), związane są z pojawieniem się osadników wołoskich (ludności bałkańskiej) i Łemków (osadników rusińskich) i ich potomkowie (tzw. „Rusnaki”). To tradycje wypasu i hodowli owiec, to kultura góralska (np. muzyka, rzemiosło) i architektura pasterska (charakterystyczna zabudowa gospodarstw), to liczne obiekty zabytkowe i historyczne (urocze cerkiewki np. św. Jakuba w Powroźniku – znajdująca się na szlaku architektury drewnianej, wpisana na listę światowego dziedzictwa UNESCO, św. Dymitra w Leluchowie, Szczawniku, Słotwinach; XIX wieczne kościoły w Piwnicznej – Zdroju i Krynicy, zamki m.in. w Muszynie i Rytrze wzniesione m.in. w celu prowadzenia działań ochronnych dla kupców przemierzających szlak popradzki, a także by pobierać cło, Dom Zdrojowy w Krynicy – Zdroju, drewniany chiński pawilon czyli Pijalnia Słotwinka, czy Willa Romanówka), to bardzo wysokie walory kulturowe, a nawet nazewnictwo (toponimy) funkcjonujące do chwili obecnej (np. Kiczora/Kiczera [*woł. chica*] oznaczające zarośniętą lasem górę; Runek [*woł. runc*] polana wypasowa; Muszyna, Muszynka [*woł. Muschi*] muchy; Magura [*woł. Măgura*] wyraźnie wyodrębniony, samoistny masyw górski) to również produkty lokalne (sery owcze, pierogi łomniczańskie oraz wpisane na listę Produktów Tradycyjnych spadziowe miody sądeckie, jabłka łąckie i łącka śliwowica).

Podsumowując

Niepowtarzalny urok i różnorodność obszaru Popradzkiego Parku Krajobrazowego, to spuścizna minionych epok geologicznych, różnorodnych procesów i czynników naturalnych. Symbolem Parku jest Poprad, „rzeka (...), która nie dzieli lecz łączy”, a największym niekwestionowanym naturalnym bogactwem jest wyjątkowa strefa hydrochemiczna z obecnością cennych wód mineralnych i leczniczych, bogata, zróżnicowana roślinność, wyjątkowy świat zwierząt oraz malownicze krajobrazy.

Tekst przygotowany na podstawie materiałów i za zgodą na wykorzystanie treści i materiałów Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego

Literatura

- [1] Uchwała Nr 169/XIX/87 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Nowym Sączu z dnia 11 września 1987 r., Dz. Urz. Woj. Nowosądeckiego Nr 20, poz. 85 z 1998 r.
- [2] Uchwała Nr XLIII/605/21 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie zmiany Uchwały XLII/640/17 Sejmiku Województwa Małopolskiego w sprawie Popradzkiego Parku Krajobrazowego. Dz. Urz. z 2021 r. poz. 5080
- [3] Staszkievicz J. [red.] – *Przyroda Popradzkiego Parku Krajobrazowego*. Wyd. Zespół PPK Woj. Małopolskiego, Stary Sącz 2011.
- [4] Czub – Wypych M. – *Nad Popradem. Historyczna wędrówka przez Popradzki Park Krajobrazowy*. Wyd. Zespół PPK Woj. Małopolskiego, Kraków 2023.
- [5] Rajchel L. – *Źródła wód mineralnych i leczniczych Popradzkiego Parku Krajobrazowego*. Wyd. Zespół PPK Woj. Małopolskiego, Kraków 2013.
- [7] Kroczek M., Szczygieł I., Świsterska A. [red.] – *Popradzki Park Krajobrazowy. Przewodnik*. Wyd. Zespół PP Woj. Małopolskiego, Kraków 2018.
- [8] Szczygieł I., Guzik M. – *W poszukiwaniu buczyny karpackiej. Przewodnik*. Wyd. Zespół PPK Woj. Małopolskiego, Kraków 2020.
- [9] Strony www:
- [10] Strona internetowa ZPKWM: <https://zpkwm.pl/park/popradzki-park-krajobrazowy> (dostęp kwiecień - maj, 2026)

